

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИК ПАРТИЯСЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

№ 128 (3322) 1955 ч. июнь 26, Воскресенье Өртөө 20 коп.

СОВЕТ-ИНДИЙ НАЙЫРАЛ ӨЗҮП БОЛГАШ БЫЖЫҢЫП ТҮРЗҮН!

Бүгүн СССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганин биле Индияның Премьер-Министри Джавахарлал Неруның кады кылган медегелени парлагылган. Бу төөгүлүг чутууда документини тайбынга ынакшылдыг улулар канчаар-даа аажок улуг сеткил ханышкыны-биле уткуур дээринге чыгып турбас.

Индияның Премьер-Министри Джавахарлал Неру Москвага турган үезинде СССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганин болгаш Совет Чазактың өске-даа кезигүнери-биле алаң кып беседалар кылган. Ол беседалар чүктеткен ханышкындан найырадыг байлап арктен. Москвага болган чугаалакшымыннарны улуг сонуграл-биле хайгааран турган тайбыгга ынакшылдыг улулар өз ужуражымшыкынарын түнеленде улустар аразының кады ажылдажылганын болгаш улустар аразында найырадыг херөөнге чаа чутууда салымшыкыны кылдыр дээринге идеяни илереп турган.

Тайбың күзеп турар улустарыны өз идеялери болгаш күзөл-соруу бүрүн-биле шыныттыган.

Ийн чазактарның баштыкларының аразында чүктеткен ханышкындан найырадыг байдалга болган ийн талааның сонугралдыг болуп турарны айтырылганын, а ол ышкаш бүтү-дегелер характерини улуг айтырылганын хаара туткан беседалар кады кылган медегелге ат салыры-биле доолуган, оон ужуру-дузаны үнелеп четтисе.

Ол документ эгезинде төмүтүгүне чедир тайбың болгаш улустарыны айыл чок чорутууну дугайында улуг сазыш салымшыкы-биле доолуган. Инда оон-биле кады чазактарның болгаш улустарыны күзөл-сорууну удураалыштыр империялестик күрөөлөрүнү агрессив күштериниң кылыр деп орадыктың турары чаа дайынны болдурбайн барып болурун барымдалаан оруттар, методтар болгаш аргалар айтынганын.

Совет-индий харызаалар бот-боттарының девескээр талазы-биле бүтүн турар чоруну болгаш бүтүн эргелин кайы-кайызының хуудуларынның принциптеринге; халдашпагына, экономиктиг, политиктиг азы идеологитиг характеринг кадык-бир чылдагаан-биле бот-боттарының иштиги характеринге киришкенге; деп эртеге болгаш бот-боттарында ажыктыг кылдыр хөдөлгөн; тайбың кожа-хөлбө турарына үндөсизетинген. Олар аңгы-аңгы социал-политика системалары күрөөлөрүн тайбың кожа-хөлбө турары болгаш кады ажылдажылганын турар болурун дугайында улуг Ленинниң чартаан чүтүдүкү шыныкканын бүтүрүлдүг бадты-калы болуп турар. Ол оруттан чорашт, СССР-биле Индия быжың найырадыг харызааларын тургускан, бот-боттары билчир чорукту чедип алган, экономиктиг кады ажылдажылганы тайгылыш чок калбарган, культура харызааларын чедипкиниң хөгжүдүп турар.

Тайбыңга ынакшылдыг даштыкы политиканың өз принциптерин ужуру-дузаны айтынганын, Совет Эвилели-биле Индияны аразында найырада алар болгун Москвага митингке болуңу чугаалакшы СССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганин медегелени биле, Совет чазак ол принциптерин дегип болгаш тайбыңны камгалап артырарының херөөнге бүтү улустарыны нити туржуу болу берип болуп ийик деп санап турар.

Тайбың кожа-хөлбө турарының болгаш кады ажылдажылганы принциптериниң чедипкиниг болуп турарының тода чизе болза, Азияны болгаш Африканың 29 чурттарыны Бандунг конференцияны болган.

Ол принциптериниң дык калбак масштабга ажылгаар болза, улустарының меле-ринден коргар болгаш идеясе чорук ап октатынар, ыччангаш улустар аразында дүшкүрүгү чорук кошсаар.

«Ол принциптериниң ий калбак хүзөп көөр чорук тайбыңны херөөн калбар-тыр, улустар аразында бот-боттары хүд-дүлөөрнү тургузарына арганы бээр бол-гаш улустар аразында улам сырый кады ажылдажылганы тургузарына орукту ачылар. Индыг азы-биле тургускан тай-бың байдалга улустар аразының айтырыл-ганын чугаалакшымыннар болгаш тай-быңчылыга методтары-биле тайбың шип-тирлеп арганы тып болур» — деп кады кылган медегелге чугаалан турар.

Улустар аразының нити байланыш ажикишкынар бары хүлөп көрдүнгөн.

Оон-биле кады чамдык дөлөм районнарда байдал улустар аразының байланыш бак-сырадып турар. Ыраккы Чөөн-чүкте дүшкүрүгү чорук ам-даа артыпшаан. Ыраккы Чөөн-чүкте болгаш өске-даа черлерде хөй-хөй нарындаашкының чоруктуң үндөсизетинде КНО-га Кыдат Улус Республиканы киреринден каш катан болуп турар ой-талаашкы чыдып турар.

СССР-биле Индия «Тайванга хамаарыштыр Кыдат Улус Республиканың дүрүк бугаар эргелери тайбың арга-биле хандырылган турар болур — дээринге сеткилдиг ханышкындан идеяең турар... Каттышкан Нацпарллар Организациясына кирер ужуруг Кыдат Улус Республиканың дүрүк бугаар эргелин тыпысыр эргежок чугула; ыччаарда КНО-нуң рөлү болгаш ат алдары быжыглатынар» деп кады кылган медегелге айтынганын.

СССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганин болгаш Индияның Премьер-Министри Дж. Неру Индий-Кыдатта байдалга оза күчөгөтүргө көргөн. Женева чөвүлдү хуралының салган негеделерин бот-боттары хамааржыр бүтү чазактар дугурулганын сорулгазы бүрүн-биле чедип алдыганын турган дээш боттарының хуудуларын күзөлдөргө бүтү бар аргалары кылдырычче олар кий-гырган.

Чөвүлениниң дүжөрүнүн айтырымы бүтү делегейин улустары хаара туткан. Дайынның болгаш тайбыңның айтырымында ол өңне сонгаарлатымас болуп турар. Совет Эвилели биле Индия ыччангаш адролуг болгаш термоядролуг чедипкиниң бүдүрүн бүтүн чорутууну, оон шөп көөрүн база ажылдаарып болдурбашкы чорукту чүг-даа шалтыктавас ужуруг деп тайбың чок түнеленге келгенер. Оон-биле кады бир утга анаа чөвүлениниң кылырны дык кызырып чорудар болгаш чөвүлениниң дүжөрүнүн, хөрүүрүн амырларга чорударына бөдүрүгү-делегей контролор тургузар болгаш сазыры ужуруг деп олар санап турар.

Чөвүлениниң дүжөрү талазы-биле совет саналдар делегейин хөй-ни-литтаның улуг детимезин алган билдир-тир. Ол тайбың херөөнө гезитинг салымшыкы кылдыр хүзөп алдынган. Дж. Неру июль 21-ге Москвага митингке чугаалакшы Совет Эвилелиниң ап турар хөдөгө-лөрүн мичтар үнелөө: «Сөөлүг үенин иштиге улустар аразының дүшкүрүгү чоруктарыны кошкатын болгаш тайбың-ның херөөнө салымшыкы болган алаң хөй хөдөгөлөрүн алганын холбаштыр Совет Эвилелиниң Чазакта байыр чедирин түр мен. Илангыя чөвүлениниң дүжөрүнүн хөрөөнө чөвүлениниң дүжөрүнүн хамаарыштыр Совет Эвилели-нин сөөлү саналдары ол чарын айтыры-ны шиптирөөрүнүн орунуга депшигеге чедирип келер дээринге шыныктып турар мен. Бир эвес коргудушкуну уузкаары болгаш тайбыңны хандырып күзеп турар болза чөвүлениниң дүжөрүн эргежок чугула».

Тайбың кожа-хөлбө турар чорук улустарыны культуруг, экономиктиг болгаш техниктиг кады ажылдажылганы хөгжү-дөрүнө калбак аргаларын тургузар. Оон тодарай чизе болза, совет-индий хары-заалар болур. СССР-биле Индия аразында культура болгаш экономика талазы-биле кады ажылдажылга дык хөгзөөни ийден. Индыг кады ажылдажылганын херөөнө болза, Совет Эвилелиниң дузаны-биле Индияга металлургия заводун тулар дугайында чокта чагы дугурулга болур.

Индыг кады ажылдажылганы бот-боттарына ажыктыны көргөш, Совет Эви-лели биле Индия экономика болгаш куль-тура-даа баз эртем-шипчиле ажылдары-ның даа талазы-биле боттарының хары-зааларын хөгжүдери болгаш быжыглар эргежок чугула деп көргөн.

Дж. Неруңуң СССР-ге чорашкы, совет улус-биле чок танышканы, Совет Эвилели-нин удуругчулары-биле ужуражып чугаалашканы бистик чурттарымыстың аразында найырадыг болгаш кады ажылда-жылганы улам ийик хөгжүдөрүнүн, быжыгларының херөөнө бараан болур.

Совет улус индий улустуң аас-кежиктиг болурун, чечектелин, национал хамаарышпас чоруну моон сонгаар-даа быжыг-лаарын ак-сеткилдиг-биле күзеп турар.

Ийн чурттарыны улустарыны чагаай чорутууга, бүтү-нитти тайбың болгаш ай-ыл чок чорук дээш совет-индий найырап базу кады ажылдажылга өзүп, быжыгып турган!

(«Правданың» июнь 23-теги мурнуку чүгүлү).

СССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганинның болгаш Индия Республиканың Премьер-Министри Джавахарлал Неруның кады кылган медегелениге ат салганы

СССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганинның болгаш Индияның Премьер-Министри Джавахарлал Неруның кады кылган медегелениге ат салышкыны июнь 22-де Кремльдиң Улуг орудузунга чүктеткен ханышкындан найырадыг бөзүп арктен.

20 шап 15 минута. Кады кылган медегелдин орус болгаш англи дылдар кырында бижимелдерин салган стөлдө ол медегелге ат салыры-биле СССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганин болгаш Индия Республиканың Премьер-Министри Джавахарлал Неру олар чедип келгенер.

Н. А. Булганин болгаш Джавахарлал Неру кады кылган медегелге ат салганнар. СССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганин болгаш Индия Республиканың Премьер-Министри Джавахарлал Неру олар дыкшы-биле хол тулушканнар.

Кады кылган медегелге ат салып турда совет таладан олуршканыр: Л. М.

Баганович, Г. М. Маленков, А. И. Микоян, М. Г. Первухин, М. З. Сабуров, Н. С. Хрущев, П. Н. Поспелов, М. А. Суевлов, СССР-ниң Камгала Министри Г. К. Жуков, Совет Эвилелиниң Маршалы В. И. Соколовский, СССР-ниң Даштыкы Херектер Министриниң бирги орадакчылары А. А. Громико, В. В. Кузнецов, СССР-ниң Дээди Советиниң Националдар Советиниң даштыкы херектер талазы-биле комиссары Джавахарлал Д. Т. Шендоль болгаш оон-даа өскелер.

Кады кылган медегелге ат салып турда Индий таладан олуршканыр: Индия Республиканың СССР-де Онда болгаш Бүтүн Эргелиг Эччин К. П. Ш. Менон, Индия Республиканың Даштыкы Херектер Министрлер Чөвүлелиниң Кад Секретары Н. Р. Пиллак, Индия Республиканың Даштыкы Херектер Министрлер Чөвүлелиниң Европа калдыкы эргелекчи А. Хуссейн, Индия Республиканың СССР-де элчин чериниң дипломаттык составы, Дж. Неруның уруу—Индия Ганди, Индий журналистериниң СССР-ге чорутурун төлөөлери.

СССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганинның болгаш Индияның Премьер-Министри Джавахарлал Неруның кады кылган медегелели

СССР-ниң Чазактың чалаанын бугаар Индияның Премьер-Министри Шри-Джавхарлал Неру Совет Эвилелиниң чорашан. Ол Москвага бодунуң чоруп турганын үезинде СССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганин-биле болгаш Совет Чазактың өске-даа кезигүнери-биле каш-даа беседалары кылган. Ол беседалар чүктеткен ханышкындан найырадыг байдалга арктелген болгаш ийн чурттарыны кайызыны-даа сонугралдыг болуп турары алаң бөлүк айтырылганын, а ол ышкаш делегейиң амы байдалында болуп турар улустар аразының характеринг улуг айтырылганын хаара туткан.

Совет Эвилелиниң болгаш Индияның аразында харызаалар найырадыг бол-гаш кайы-кайызын билчир чоруктуң быжыг үндөсизетинде таарымчалыг байдалга ту-руп турар. Ол харызааларга дараанындагы принциптерин удурулга болдуруп уругчулук эргежок чугула деп Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы болгаш Пре-мьер-Министр бугурун:

- 1) Бот-бодунуң девескээр талазы-биле бүтүн турар чоруну болгаш бүтүн эргелин хүндүлөжүр;
- 2) Халдашпагы;
- 3) Экономиктиг, политиктиг азы идеологитиг характеринг кадык-бир чылда-гааныры-биле бот-бодунуң иштиги характерин холгаарлашпагы;
- 4) Дең эрге болгаш кайы-кайызында ажыктыг болуру база;
- 5) Тайбың кожа-хөлбө догунунашкы.

Сөөлүг үенин дүргүтүндө улам улус-биле хүзөп алдынып турар ол принци-тер улам-на калбак хөдөгөлө ажылдагылган турар болур болгаш боттарының аразында харызааларга күрөөлөрүн ол принциптерин сазыры улустарыны меде-релинден коргудушкуну болгаш бугурун чорукту чаладырында кол идеяең бо-луп, ыччангаш улустар аразының дүшкүрүгү чоруктарыны кошкаржыр дээринге Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы болгаш Премьер-Министр бугурун. Ол принци-терин эң калбак-биле хүзөп көөрү тайбыңны кайызын калбартып, улустар аразында бугурун чорукту доктандып тургузарына ийик бээр болгаш улустар аразында эң сырый кады ажылдажылганы орун салыр. Делегейин ыччаар тургустунган байдалында улустар аразының айтырылганы чугаалакшымыннар-ның болгаш эштекилген аргалары-биле тайбың шиптирөөрүн ийден тывары болдуар аргалык болу бээр.

оон-биле КНО-нуң рөлү болгаш ат-алдары быжыккан турар ийик деп олар санап турар. Кезигүң болурун дугайында Уставтың негеделерин харышсап турар бүтү күрөөлөр Каттышкан Нацпарллар Организациясына хүлөп алдынган турары база чутууда болуп ийик деп олар санап турар.

Төлөөлөкчн Женева чөвүлдү хуралының ийн даргааларының бирөөнү болуп турар Совет Эвилели, база төлөөлөкчлери Индий-Кыдатта делегейиң бүтү үш комиссияларының даргалары болуп турар Индия Женева дугурулгалары амыр-рылга чорудары-биле холбаштыр боттарына оза харышсалганы алган. Ол дугуру-жугала улустар аразының чөвүлөдиг үсүлөжүшкыни шиптирөөрүн чугаалакшымыннар арганы ажылдаарының ыччангаш чизе болуп тур-рар; ыччаарга ол дугурулгаларын херек кырылга боттандырар талазы-биле чед-ип алдынган чедипкиниң хире-чөгөн улустар аразының чөвүлөдери шиптирөөрүн чизе болур—чугаалакшымыннар арганың үнелгн чоруту-ун эге хөмчө кылдыр көрдүрүп ужуруг. Ыччангаш Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы болгаш Премьер-Министр Индий-Кыдатта байдалга оза көрүп арктен. Чамдык таварылгаларда шиптиги характеринг бергедешкенин турган-даа болза, дугурулгаларын боттандырар нитизи-биле бо үеге чедир таарымчалыг болган.

Дугурулгалары улам ийик күзөлдүр чаз болгаш херектен болган болуш-кунуң-биле холбаштыр амы үеге үрөшкенин чамдык аймакында алаңда ту-руп турар. Дугурулгаларының негеделерин күзөлдүр олардан хамааржыр бүтү чазактар дугурулгалары сорулгазы бүрүн-биле чедип алдынган турар тө-лөөдө боттарының хуудуларын күзөлдүр дээш бүтү-ле болдуруп болур чүдүлөрү кылырыңче кийгырарын Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы болгаш Премьер-Ми-нистр күзеп турар. Илангыя олар политиктиг таарымчалыгында үндөсиз сүзү кылдыр сонугдалар чорутууган турар ужуруг черлерге сонугралдыг чазактар-ны күзөлдүрүшкыни дугурулгаларының негеделери амырларга бүтүн чору-тунган турарыңче улашкан болурун оза чүткүдүгү-биле кийгырар турар.

Улустарга ханышкы-биле дээш турар улустар аразының айтырылганы аразында дайынны болгаш тайбыңны айтырында өң-не сонгаарлатымас азы улуг оза-ондатыг уруктарын болуп айтырып болза чөвүлениниң дүжөрүнүн дүжөрүнүн айтырымы болуп турар. Анаа-да хөвирин болгаш атомуг чөвүлениниң дүжөрүнүн үндөсизетинге улашкыны улустар аразында түрүп турар аймакы-нымын болгаш сөзгөлөшкыни күштелдирген база национал курамырлар-ны бугуру улашкынымында, а малазыларга улустуң чагаай байлыгы көлдүр чоруктан хоорудулар чорукту болдурун. Министрлер Чөвүлелиниң Даргазыны болгаш Премьер-Министриниң болды-биле азырга, адролуг болгаш термоядролуг чедипкини бугурун, шөвөрүн болгаш ажылдарын бүтүн чорудулар чорукту чору-данын орунуга чүг-даа чүвө турбас ужуруг. Оон-биле кады олар анаа хөвир-ин чөвүлениниң дүжөрүнүн алаң кызырдыган база хурдага чорудар ужуру-г, ол чорукту кылыры-биле чөвүлениниң дүжөрүнүн мичтар дүжөрүн болгаш хоругдарын амырларга чорудар төлөөдө, улустар аразының бугуру контролор тургустунган болгаш барымдалынганын турар ужуруг деп санап турар. Оон-биле холбаштыр чөвүлениниң дүжөрүнүн айтырылганын талазы-биле сөөлүг совет саналдар тайбыңны херөөнө боттуу салымшыкы кылдыр хүзөп алдынган.

Делегейиң азы-бүрү кезектеринде баче болгаш кошкак күрөөлөр улуг күрөөлөрүн мурнууга бүдүртүп болгаш болуу-болбас барымдаа чок коргуду-шкуну болдыла турар деп чүвөн Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы болгаш Премьер-Министр санап турар. Бүтү-ле болдуар аргалар-биле ол коргудушкуну уузкаары эргежок чугула деп олар санап турар. Ыччаарга бо таварылгада эң эки чөвөк чүг дээр кожа-хөлбө догунунашкы үстүдө тайбырадыгыңа принциптерин чугаажок барымдалары болур.

Азия болгаш Африка чурттарының бо чылдык апрельде Бандунга болган конференцияны түнелдирге Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы болгаш Премьер-Министр байыр чедирип турар. Ол конференция ийн дүштерин азы-бүрү политиктиг болгаш социал системалары хамаарышпас күрөөлөрүн ужу-рушканы бодун дугайы баштайгы конференция болуп, бодуну мурнууга эң оло экономика, культуруг болгаш политиктиг кады ажылдажылганы чедип алы-рыны орун болгаш арганы айтыр деп нити сорулгазы салган, төөгүлүг ужуру-дузаны болган. Конференцияны түнелдирге кирчөгөйи хаара тулап турар болгаш чүгүлө киржикч чурттарга эвес, харын бүтү делегейге тайбыңны херөөнө улуг ужуру-дузаны болуп турар.

Илангыя улустар аразының тайбыңны болгаш кады ажылдажылганы быжыг-лар дугайында тайбың кожа-хөлбө догунунашкыны концепцияны тайбырады-гыман Декларацияны конференцияны хүлөп алганыга хамаарыштыр боттары-ның сеткалы ханганы илеретин Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы болгаш Премьер-Министр күзеп турар.

Улустар аразының нити байланы ажикишкының демдектери бар деп чүвөн Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы болгаш Премьер-Министр хүлөп турар. Илангыя Ыраккы Чөөн-чүкте дүшкүрүгү чорукту кошканыга, Австрияга хамаарышпас чорукту тымысканыга, Совет Эвилелиниң болгаш Югославияны аразында харызааларыны экижөөнүн, чер болганда илерей болуп бар чыдар атомуг векте дайынны аймакы эң тодарай болгаш бүтү-нитти былып турары-ны олар байыр чедирип турар. Ыччаарга калбак дөлөм районнарда коргудушкун болгаш сөзгөлөшкыни чамдык кижилерин болгаш хөй-хөй улустарыны меде-релинде териптер турар, ол чорук улустар аразының харызааларын баксырап турар. Ыраккы Чөөн чүккө дүшкүрүгү чорукту кошканымын болган-даа болза, оон чылдагааныр ам-даа артып турар.

Тайванга хамаарыштыр Кыдат Улус Республиканың дүрүк бугаар эргелери тайбың аргалар-биле хандырар аргалык болур дээринге Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы болгаш Премьер-Министр сеткилдиг ханышкындан идеяең турар. Оон-биле кады Каттышкан Нацпарллар Кыдат Улус Республиканы киреринден сөксөөл чокка дагың дагың былдан турар чорук Ыраккы Чөөн-чүкте бол-гаш өске-даа районнарда хөй-хөй нарындаашкыны үндөсизетинде болуп турар дээринге боттарының бүтүрүн Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы болгаш Пре-мьер-Министр база дагың бадтыкап турар. Кыдат Улус Республиканың Каттышкан Нацпарл Организациясында дүрүк бугаар олудун аңаа тыпысыр эргежок чугула;

Тайванга хамаарыштыр Кыдат Улус Республиканың дүрүк бугаар эргелери тайбың аргалар-биле хандырар аргалык болур дээринге Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы болгаш Премьер-Министр сеткилдиг ханышкындан идеяең турар. Оон-биле кады Каттышкан Нацпарллар Кыдат Улус Республиканы киреринден сөксөөл чокка дагың дагың былдан турар чорук Ыраккы Чөөн-чүкте бол-гаш өске-даа районнарда хөй-хөй нарындаашкыны үндөсизетинде болуп турар дээринге боттарының бүтүрүн Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы болгаш Пре-мьер-Министр база дагың бадтыкап турар. Кыдат Улус Республиканың Каттышкан Нацпарл Организациясында дүрүк бугаар олудун аңаа тыпысыр эргежок чугула;

Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы болгаш Премьер-Министр бо медегелге чарлатынган беш принциптерин барымдалаан, оларын ийн күрөөлөрүн аразы-нда культуруг, экономиктиг болгаш техниктиг кады ажылдажылганы хөгжү-дөрүнө ажил-чорудуларын калбак арганы тургустунуп турар деп санап турар. Болуңуң хууда гений-биле, чачылдары-биле болгаш догандыр турар байлыгы-биле хөвирлериниң турар системаны барымдалап турар чурт бугурун ол факты-ны мичты кады ажылдажылгага шалтыктавас ужуруг, Министрлер Чөвүлели-ниң Даргазыны болгаш Премьер-Министриниң ханышкы-биле бугурун турары шына-ла бугуру кожа-хөлбө догунунашкыны үндөсизетин чүг дөргө, азы-бүрү социал тургудуугу күрөөлөр хол-хоуланга түтүңчүп алган тайбыңга болгаш чөвүлө-режикте догунуап база нити чагаай чорукка ажылдап болуру болуп турар.

Н. БУЛГАНИН,
СССР-ниң Министрлер
Чөвүлелиниң Даргазы.

Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы болгаш Премьер-Министр оларын кайы кайызына сонугралдыг болуп турар айтырылар талазы-биле үзөл-бодаларын боттары чугаалажыр болгаш санал-онолды солчур арганы оларга бергенине сет-килдиг ханганы илереп турар, ыччангаш оларын чугаалакшымыннар аразы-нда шиптирөөр болгаш тургустунган найырадыг харыза оларын ийн чурттарыны болгаш оларын улустарының аразында харызаалары улам ийик быжыглар-нын болгаш хөгжүдөрүнүн херөөнө ийик берип, база бүтү делегейге тайбыңны эрте-ажыктырына бараан болур дээринге бугурурун.

Бүтүрү болгаш экономика талазы-биле ийн чурттарыны аразында кады ажылдажылганын иле-хөгүдүлгө шагда-ла чедип алдынган, ол чорукка чамдык үе мурнууда чардынган салыг дугурулгалар ийик берген. Совет Чазактың дузасы-биле Индияга металлургия заводунуң туудушкуну дугайында чокта чагы болуп турар Индияга ийик кады ажылдажылганы тодарай чизе болуп турар. Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы болгаш Премьер-Министр ийик кады ажылдажылганы кайы-кайызында ажыктыны барымдалаан, экономика болгаш культура талазы-биле база эртем болгаш техниктиг шипчилелдер талазы-биле боттарының ийн чурттарыны аразында харызааларын хөгжүдери болгаш быжыгларын орады-жыр ашаар.

ДЖАВАХАРЛАЛ НЕРУ,
Индияның Премьер-Министри.

Москва хоорай, 1955 чылдын июнь 22.

Көдээ ажил-агыйның өөредилге черлериниң студентилеринин улустар аразының семинары Москвада ажыттыганы

«Көдээ ажил-агыйның өөредилге черлериниң студентилеринин улустар аразы-ның семинары». Бо бижимел болза, Бүгү-үзүлдүгү көдээ ажил-агый делегейиң колхозчу культура бажымын кырында июнь 22-де кестүп келген. Көдээ ажил-агый эртежериниң чутууда ай-тырылганы чугаалажыр дээш, эртем-шипчиле ажилдарыны дүрүлганын сол-чур дээш чер бөкүрөөрүн ийик-бүрү чурттарында студентилериниң төлөөлери Москвада чедип келгенер. Хурал кылдыр залды төлөөлери семинарда олуржуп ту-рар чурттарыны күрүңе туурары-биле шир-мен каастаан. Студентилерин Бүгү-делегей Эвилелиниң эмблемасын мында өң-чө көсүк черде тургускан.

Эртежерин 11 шапта семинарды кир-жикчлери стодаларында олургулашкан. Австрия, Албания, Англия, Бельгия, Болга-

Совет аймактарының болгаш студенти-лерин мурнууда Совет аймактарыны агитационист комитетиниң дарганын ора-дакчымы В. П. Вдовин чыгылганга бай-ыр чедирген.

Оон соонда Москваның К. А. Тимирязев аттыг көдээ ажил-агый академиясының ректору профессор Г. М. Лоза, Бүгү-эвиле-лиг көдээ ажил-агый делегейиң ди-ректорунун орадакчымы П. В. Беллер олар аалчыларга байыр чедирип чүвө чуга-лааннар. Совет көдээ ажил-агый эрте-жерин чедипкини-биле, колхозтарын болгаш совхозтарын чартыкчыларының дүрүлганы-биле даныжарын олар дашты-кыдан келген аалчылары чалааннар.

Даштык студентилерин Москвада келгени, семинарды ажилы, оларын саналдар солчүшкунузы тайбыңны болгаш тургузушкуну улуг херөөнө ду-залар, азы-бүрү чурттарыны студенти-лериниң найырадыг харызааларын улам быжыглар деп идеяең чүвө чугаала-нар илерейлөөрүн.

Семинарды ажылыгы баштайгы хү-нүдө өзгөчлөгү хуралдарга көдээ ажил-агый эртежериниң В. И. Ленин аттыг Бүгү-үзүлдүг академиясының чигинге вежа-гүчү И. Д. Лаптевич «Көдээ ажил-агый продуктарыны бугурурун болгаш херек-лөөрүн дегисүүрүн айтырып», ала-демент Т. Д. Лисенков «Улустарын чөк-гөрерин болгаш чор хөрүүнүң үнүжү бөддөрүнүн айтырылганы» деп шлетке-лери диниан.

Семинар бодунуң аяктын үргүчүлөп турар.

СССР-ниң Эртемнер Академиясының сессиясы

Атомуг энергияны тайбың сорулгага ажылдаарыны эртем-техниктиг айтырыл-ганы хамаарыштыр СССР-ниң Эртемнер академиясының сессиясы бо чылдын июль 1—5 хүнеринде Москвага эртирер дугайында шиптирнн СССР-ниң Эртемнер академиясының Президиуму хүлөп алган.

Атомуг энергияны тайбың чүдүлгө-ре ажылгаар талазы-биле СССР-ниң Эртемнер академиясының сессиясының ажылыга чуртун улуг-улуг төптөрүн эртем

ажылдакчылары, эвиледешкен республи-каларын эртемнер академияларының болгаш СССР-ниң Эртемнер академиясының салбырларының төлөөлөкчлери, үлетпүр-нүч инженер-техниктиг ажылдакчылары болгаш көдээ ажил-агыйның тускай эрте-жерин киржир. СССР-ниң Эртемнер ака-демиясының Президиуму делегейиң 41 чурттарыны эртем ажылдакчыларын сес-сияга чалаан.

Индия Республиканың Премьер-Министри Джавахарлал Нерунун Москвадан чорутканы

Индия Республиканың Премьер-Министри, Даштыкы Херектер Министри Джавахарлал Неру Совет Эвилелинге он ады хонута чоразынын соода ияне 23-түн эргинде Москвадан чоруткан.

Джавахарлал Нерунун Совет Эвилелинге чораны оң болуун чуртунун демократия хөгжүдөсүнө болгаш бүтүнүшү табынча чүткүн турар Индиянын уаустары-биле Совет Эвилелинин уаустары каттыштырып турар шынчыл найыраалдык болгаш ияг инакшылык септик-сагыжынын тодаргай көргүзүү болу берген.

Джавахарлал Неру Совет Эвилелинге аян-чорун-биле 13 муң чыгым километрин эрттин чораш. Сталинградка, Крымга, Грузияга, Узбекстанга, Казакстанга, Мениградка, Магнитогорскке, Свердловскке, Алтай аймагы чораш, ашкычылар, колхозчулар, эртемденер-биле, култураның болгаш уран-чүткүн ашкыдакчылары-биле учурашкан. Совет акалар Джавахарлал Неруну каза-даа инакшылык болгаш найыраалдык ияг септик-сагыжыны алганды тургаш, инакшы-биле хурап ап турган.

Дж. Неруну июнь 23-те Москванын чуртагалдары өңне ияг кудуртшун күч-биле үдөөнөр. Индия Республиканың Премьер-Министри өң чурттал турган чериден Топ аэродромга чедир бүтү орук дургаар он-он муң москвалык найыраалдык кулчуларынга үнү келген, инакшы-биле байыр чедир турганнар. Каза-даа боодал-боодал чечектер, байыраг арывнар, «Ура» деп үн-нер.

Бистин чуртууска Дж. Нерунун чоразынын үзүндө индий улуска совет кижилерин инакшылык болгаш найыраалдык ияг септик-сагыжынын алганды тургаш, оң утундурбас хуңде улам тодаргай-биле көзүңгөн. Москва бугура-гелеринин ашкычылары болгаш албан-хаакчылары, студенттер, школьчылар, Совет Армиянын солдаттары болгаш офицерлери—найыраалдык кудумчуларынга турган бүтү-бө кижилер Индия Республиканын улусунга болгаш оң шыгараргай куруне ашкыдакчы Дж. Джавахарлал Неруна байыр болгаш өң күзөшкөн чедирлерин орадажып турганнар. Н. А. Булганинын болгаш Дж. Нерунун база оң үдөн чоруп кижилерин аэродромго чоруп турган машиналарын кудумчуларга диймитиг адым часкашкыны-биле уткун турган. Дж. Неру он үдөн турган кижилерге холун байыраалдык чайыр чоруп турган.

Топ аэродром Индия Республиканың болгаш Совет Эвилелинин куруне туктары-биле шиметкен.

Джавахарлал Неруну дээр-биле Н. А. Булганин, Л. М. Каганович, Г. М. Маленков, А. И. Микоян, М. Г. Первухин, М. З. Сабуров, Н. С. Хрущев, РСФСР-нин Министрлер Чөвүлелинин Даргазы А. М. Пузанов, СССР-нин Министрлери П. Я. Антропов, И. А. Бенедиктов, Г. Б. Жуков, М. Д. Ковригина, И. Г. Кабанов, Н. А. Михайлов, П. И. Паршин, Д. Я. Райзер, Н. С. Рыжов, А. Г. Шереметьев, Совет Эвилелинин Маршалы В. Д. Соколовский, Ужар-чүткүн

дун Боз Маршалы П. Ф. Жигарев, генерал-полковник И. А. Серов, СССР-нин Министрлеринин орадакчылары А. А. Громико, В. В. Кузнецов, В. А. Зорин, П. С. Кучумов, СЭТА-нын харысалагалыг удуруткучу Н. Г. Пальгунов, «Правда» солунунун кол редактору Д. Т. Шанилов, ВЦПС-тин даргазынын орадакчысы Л. Н. Соловьев, Моссоветтин куускомунуң даргазы М. А. Яснов, СЭКП-нин МКХ-нын секретарылары Е. И. Афанасенко, И. Т. Марченко, Е. А. Фурцева, Москва хоорайнын комедантынын орадакчысы полковник А. Т. Верещенко, СССР-нин Министрлер Чөвүлелинин, СССР-нин Даштыкы Херектер Министрствозунун харысалагалыг ашкыдакчылары, Москва хоорайнын ашкыч чонварынын төлөө-лекчилери, совет болгаш даштыкы журналистер чедип келгенер.

Аэродромга үдөн келген кижилерин аразында —Индия Республиканың элчин черинин ашкыдакчылары, Москвада турар төлөө болгаш элчин черлеринин баштынары.

Хуңдугат танымындын начальниги Джавахарлал Неруна учурашкан болгаш рапорт берген. Хөгжүм Индия Республиканың болгаш Совет Эвилелинин күрүне гимнлерин иррадиал куусеткен. СССР-нин Министрлер Чөвүлелинин Даргазы Н. А. Булганин болгаш Индия Республиканың Премьер-Министри Дж. Неру хуңдугат танымындын фронтунуну баары-биле эртенер.

Н. А. Булганин микрофонга чедип келген болгаш даразында чугааны кылган:

СССР-нин Министрлер Чөвүлелинин Даргазы Н. А. БУЛГАНИННЫҢ чугаазы

Дээрги Премьер-Министр! Оңуктер! Дээрчилер! Индия Республиканың Премьер-Министри дээрги Нерунун болгаш оң кады чораш кижилеринин Совет Эвилелинге чоруп турган биле таварышкан ханы ханышкынын бистин аалчыларымыз бугуна үдөн тургаш, база катан илердик-сен тур мен.

Дээрги Неру Совет Эвилелинге үр өвс чоразынын үзүндө совет кижилеринин индий улустун талазы-биле найыраалдык болгаш инакшылык ияг болгаш шынчыл септик-сагыжына бугурап аргалык болганы чыгынч чок. Дээрги Неру бистин улдууус-биле, оң сонуургадары-биле болгаш чүткүлдери-биле, оң үлетпүр, кезде ашкы-агыш болгаш културалык ияг база чок талыгар аргалык болган. Бистин чуртуусу-биле, оң улдуу-биле Премьер-Министрдин танышкан чоруп бистин чурттарымыздын аразында бот-боттарын өң билчир чорукту тургузарына иди болуп, ол билчир чорук оларнын аразында найыраалдык харылааалар-

нын улам быжыгааларынын үдөөнүн болуп турар.

Совет чазактын удуруткучулары-биле дээрги Нерунун болуун учурашканы болгаш беседалары бот-боттарын билчир чорукту тургузарына база-ла биле өвс кемчээл-биле дуулаан. Ол беседаларын түнел бугуна паралагда чаратынган кады кылган меделге болган. Ол меделге бистин чурттарымыздын аразында найыраалдык харылаааларын улам ияг хөгжүдөргө болгаш быжыгааларына быжыг үдөөн болуп. Ол харылааалар ашкы-агыш содал системаларын ияи күрүндөргө кады ашкыдакчыларга тодаргай үлөгер, тайбын көкө-талбө догунаашкынын идеяны канчаар билдиринч болгаш амьдараалга канчаар боттандырынын үлөгер болуп шыдаар.

Совет Эвилелинин чазаның болгаш Индиянын Премьер-Министринин аразында тургустунган шуут харылаашкан чорук мон-даа ияг түргүздөөр деп чүвени демдеглеринге өөрүп тур мен. Моод-биле холбаштыр Индияга баар чалаганы ме-деге дамчытканы дөш Совет чазактын мурунунан, бодумуну өмүнөмдөн

дээрги Неруна чүрөктүн ханышкында өөрүп четиргенниин илердиксен тур мен. Ол чалаганы мен ханышкыны-биле хүдөөн ап, ону бистин улут улаустарымызга чаагай чоруунга ашкылаар мен.

Силерни ирак орукче үдөн тургаш, чедирининин аян-чорук кымырлары болгаш Силернин кайтамчыктыг төрөөн чуртуурга өң чаагай чөд бооринери дээрги Премьер-Министр Силерге болгаш Силернин кады чоруп кижилеринерге күзөп тур мен.

Улут индий улуска бистин ияг байырымыз болгаш чаагай күзөшкөнниини дамчыларын Совет чазактын болгаш совет улустун мурунунан, ол ишаш бодумуну өмүнөмдөн Силерни дилеп тур мен, дээрги Премьер-Министр.

Байырагы, дээрги Премьер-Министр! Орук-суур аас-кежиктиг чоруур, дээрчилер!

Совет-индий найыра бугу-нияти тайбынын болгаш аймык чок чоруктун хөрөөнө делгереяны!

Оң соода Джавахарлал Неру чүсө чугаалаан.

Областын МТС-теринде комбайнар септелгезинин чоруп турарынын июнь 20-де медэззи (хуу-биле)

Шагаан-Арыг	45,8
Балгазын	42,8
Чаа-Хөл	33,3
Бай-Тайга	30,7
Сүт-Хөл	27,2
Кызыл-Мажалык	11,7
Сарыг-Сеп	9,5
Кымыл	7,6
Тес-Хем	7,6
Бай-Хаак	3,5
Бий-Хем	—
Чадаана	—

Колхозтун иви фермазында

ТООРА-ХЕМ. (Радио-биле). Тожу районун «Май бири» көдө ашкы-агыш артелинин мал эртен кыжын менди болгаш хур чыг апкан. Амгы үдө шөөр мал, чыгып болган ияк таарыкчалык чайлааларда одаратынып турар, илагыты ияи мал Чагай-Ойгун серин сынардында ияи кезек черде. Колхоз баштаар черинин даргазы эш Монгалбинин редакцияга дийнатканы бола:

— Бистин колхозчу малчыларымыздын мога чок база мергежидиг ашкы-агыш турарында бот чылдын мал өстүреринин куруне планын бистин колхоз баштайгы чарты чыда 103 ху күүсеткен, анык малдар ам-даа немей төрүтүп турар. Бот чылдын төрөөн 468 иви-лерден 460 анайларын доруктуруп алган, 60 талазы-биле К. Ак, Л. Ак шыкаш мергежидиг малчыларын койну демдегөө болуп.

Иви малдын фермазы колхоз төвүндө иракым тайгада көжүртүнгөн учуруна малчыларын ортузунга политикажидигле иякылче ияда парторганнация (секретары эш Сарыг-оол) кол кичөөнгейи салып турар. Фермада 160 ашкы иял-бүрү номеринин библиотеканын организация, радиоприёмниги тургускан, патефон, шыдары болгаш еске-даа чүткүлдөр, Комсомолчу Дүктүнгенин башкылап турары бизне өөредилгенин белгуму доктаамал ашкыдан турар.

Колхозтун малы чайлагалдышында

Каа-Хем районунун өң ирак сумуу—Шындаа Хрущев аттыг көдө ашкы-агыш артели шөөр малдын дүк кыргыдазын организацияг эрттирген.

Колхоз малды серин тайгаларда олардын, семдир берген. Тарыстын өңи өлтүт черлеринде 3875 баш малды, Балкыттыгын кембер бажында 1251 баш малды, Балчырганакта болгаш Чыргалаанда 2235 баш малды малчылар олардын турар.

Зооветаринарлар мал ашкылыга зооветеринарлар кемчелерин чедирининин чорутуван. Иял-бүрү азырларга улур 1567 баш ийиштыг бода малды тараан. 840 баш чыгыт малды шынчөөн, 1047 баш малды иял-бүрү азырларга өмнөп ашкытып. Чайлагалашкын муруну чарында 6367 баш малды мал өмчилери эштер И. Найдын, К. Херел олар шынчөөн. Зоотехник эш Писарев болгаш мал өмчилери малчыларын ортузунга партиянын болгаш чазактын үдүргөн шиттирлерин таныштырып, зооветеринарлар кемчелерин чорутуп турар.

А. КУУЛАР.

Фермада ажыл

Сүт-Хөл районун Калинин аттыг көдө ашкы-агыш артелинин сүт-бараан фермазынын ашкычылары болгаш ашкыдакчылары инектерден сүт саалдызын көүдөлдүр талазы-биле кемчелерин ап турар. Сүт-бараан фермазында 119 баш инектер бар, оң шитиден 51 баш инектерин бызааларындан чарым саап турар.

Ферма ашкыдакчылары саар инектерин кемчелдерин, оларын таарыштыр тургускан, саалдызы дүн-хүңде үш катан чорудуп турар. Марттан бээр июнь 5-ке чедир сүт саалдызын чыл планын 50 хуу күүсеткен.

О. ХУНА.

Чаа магазин

Кызыл хоорайнын «Найырал» кудумчузунда ашкы-агыш болгаш үлөтүр барыларын чаз магазин ашкытылган. Ол магазин хоорайнын бажында чурттал турар чуртталчыларын долдуу-биле кандыра турар.

Магазин өңи кылдынган, оң ишти делгек, чырык. Ияда кандыг-даа барааннар, ашкы-агыш аймак бургуу-биле делгеткен, садылап турар. Оң ашкыдакчылары хөрөглекчелерге кончүт өздөк ашкыдан, боттарынын хүлөөгезин ак-септиктегүдөөн турар. Магазин ашкытылганын баштайгы хүңдө үш-де шак шитиде 25 муң рублдын бараанын чонта саткан.

Н. ХЕРТЕН.

Кадрларнын идея-теоретиктик белеткелин соксаал чок бедидер

Коммунист партиянын политиказын амьдараалга чедирининин боттандырынын чүткүн чүддеринин бирөөн болза, партия-совет, ашкы-агыш удуруткучулары болгаш еске-даа кадрларын идея-политиктик дегенелин соксаал чокка бедидер болуп. Идеология талазы-биле чөсөөгелери болгаш марксисци-ленинчи теориянын ханыш-биле шитгөөдүн алмыр партиянын иштики болгаш даштыкы политика талазы-биле айтырыларын кадрларын шын билди алмырчу, ашкы-агыш болгаш култура тургузушкунун шын улурутуруга дуулаан.

Партиянын Бий-Хем райкму, партия өңе организациялары СЭКП ТК-нын айтышынын улурутуга болгаш, эртен өөредилге чылында коммунистернин болгаш совет интеллигенциянын марксисци-ленинчи өөредилгенин талазы-биле ашкыды өлөөн экижиктенер, партия чырымдышкынын четкыныла белгүнерге болгаш политикаларга өөредилгенин организацияг эрттиргенер. Өөредилге чылынын төңүзүлө партия чырымдышкынын четкыныла 316 киж, оң шитиде 206 коммунистер, 42 комсомолчулар болгаш 68 партия кежи-гүнү өвс активчилер өөренип турганнар.

Районга ийи белүктөн тургустунган партиянын кежеки школазы, партия төңүтүн өөренип талазы-биле бедидкен хевирин ийи, кол хевирин 9 белгүнер болгаш 7 политикалар ашкылап турганнар. Бир өвс өңи чыгыт марксисци-ленинчи теориянын бот-кичээл-биле чүлө 22 киж өөренип турган болза бот чылдын оларнын саны 60 киж чөткен. Өөредилге чылынын дугузунда пропаганда-дистеринин семинарларын 6 уда эрткирген, анык марксизм-ленинизмин классиктеринин чөгааларын талазы-биле лекциялар нокутулуп, ашкыды дуржулганын солчуру, кичөөдери эрттирер талазы-биле методиктик сумелерин пропаганда-дистерге дамчып бээр база болуп турган.

Программын материалды шитгөөдүн алмыр талазы-биле чамды белгүнер болгаш политикалар өңи түнелерин чедип алганыр. Оларга, Тураннын ортук мал школазында (пропаганда-дистер эш Селена), «Өкө» совхозта (пропаганда-дистер эш Тарасова), Хадан болгаш «Өкө» суурларда (пропаганда-дистер эш Киселева биле Тарасова) белгүнер хамаар-жыр.

Ол белгүнерге кичээл диннакчыларынн бүтүнү-биле кырып турганы үлөдөр эрттир турган болгаш пропаганда-дистер кичөөдөр өңи белеткенип, боттарынын беседаларын коммунист тургузушкунуну практиктик сорулгалары-биле холбаштырып турганнар. Бүтү политикаларын болгаш белгүнерин диннакчыларын СЭКП ТК-нын январь Пленумунун болгаш СССР-нин Дээди Советинин ийги сессиязынын материалдарын улут сонуургал-биле өөренип эртенер.

Политиктик өөредилге коммунистернин болгаш партия дөжүгүнү өвс активчилерин ашкы-чорудууга иякелкей-ринге база дуулап турган. Чыңаз, Кочетов аттыг колхозтун даргазы эш Гордеев көдө ашкы-агышын шынчыл көдүрерин-

че улаган партиянын шиттирлерин ашкыдырыкче колхозчуларын өөшөөдөр талазы-биле бодун өңи организацияч кылдыр көргүскөн. Башкылар Хорошева биле Колосникова олар боттарынын айтып турар эртемнерин өөренкичелерге өңи дам чыдып бээрин чедип алганнар.

Марксисци-ленинчи теорияны бот-кичээл-биле өөренип турар эштер Сычева, Ермоленко, Янгулова, Кошкарлова бот өөредилге чылында база өңи ашкылааннар. Бот-кичээл-биле өөренип турарларга 8 лекциялар нокутулган болгаш оларга консультантлар быжыгалынган турган.

Иччалаажок чамды чедирининин чүдүдөр-биле кады коммунистерин марксисци-ленинчи өөредилгенин организация-таалында улут четкестер бар болган. Партия чырымдышкынын четкыныла четкестерге өңи-туранын принципин барындаавайын баар чүдүдөр база турган. Чыңазөөрге, «Өкө» совхозунга 6 диннакчылардан тургустунган белгүнер партия райкму тараан, анык турган эштерге бот-кичээл-биле өөренирин сүмелөөр ужура таварышкан.

Чамды политикаларга болгаш белгүнерге, илагыты «Кызыл тараачын», Ленин аттыг колхозтарга, МТС-ге болгаш еске-даа черлерге диннакчыларын келбейн барганы-биле ийише чамдыкта пропаганда-дистеринин буртуу-биле өлөөн өңи кичөөдөр үстүп тургулаан.

Өөредилге чылынын дугузунда партия райкму болгаш партия өңе организацияларын секретарылары марксисци-ленинчи теорияны бот-кичээл-биле өөренип турарларын ашкыдын копкак көвтрүлдөн. Оң харазы-биле эштер Журавлев, Птицин, Васичкин олар чүтгө бот-өөредилгелг бооп санатынып турган болгаш боттарынын идея-политиктик дегенелин бедидер талазы-биле ашкылааннар.

СЭКП райкму март, апрель айларда партия чырымдышкынын четкестерин чайладырыкче улаган өлөөн кемчелерин алган. Майдын эгезинде пропаганда-дистерин семинарын чымдыртып, анык өңе организацияларын секретарыларын баар кийриштирген. Анык өөредилге чылы чедирининин дооар дугайында айтырып чугаалаашкан. Оң ияг чыгыт өлөөн партия райкмунын чамды иякел-көлдөр болуучу кижигүнеринин, политиктик болгаш эртем билгелерин непередир талазы-биле Нияталаадин лекторларынн күжү-биле лекция пропагандалынын непередир талазы-биле кемчелерин база ашкылан.

Коммунистерин болгаш партия кежи-гүнү өвс активчилерин политиктик өөредилгенин организацияга талазы-биле эртен өөредилге чылында турган четкестерин өөренип көрүбүсүн, Бий-Хем районун партия организациязы чаз өөредилге чылыга чедирининин ужура жыр дөш өңи белеткенип ужурут, ону чедип алмыр пропаганда-дистер кадрларын белеткери болгаш шын шити алмыр, эртен өөредилге чылынын түнелдерин партия хурааларына чугаалажып көргө, политиктик өөредилгенин организацияга талазы-биле тодаргай кемчелерин айтыры чугула.

Д. РЫЛОВ.

СЭКП обкомунун инструктору.

Индия Республиканың Премьер-Министри Джавахарлал НЕРУНУң чугаазы

Дээрги Дарга! Оңуктер!

16 хүнер мурунда бис маана келген бис, а ам чоруп тур бис. Чамдыкта бистер чаа келген ишаш бодатынар, а чамдыкта — бис маана дыка-ла үр турган ишаш-тыр бис, чүгө дөргө, бис бө 16 хүнерин дуртууна дыка хөйну көрдүсү, дыка хөйну билди алдымыс, дыка хөй чаагай учурашканымын бодурус.

Келгениме бодалга моортан улам бай-даа, улам иял-ла чоруп тур мен деп бодоп тур мен. Моортан улам бай чоруп турарым дөргө, бистин найыраалдык дугайында болгаш силернин бисти хүдөөп ап турганын дугайында дыка хөй сактышкыныр ол деп санап тур мен. Моортан улам адым чоруп турарым дөргө, мында бодумун чүрөөн артырганым ол. Шынын чугаалаарга ол дларашкын өвс, ол база биче байлым турар.

Совет Эвилелинге 16 хүнерде чораш бодумун көрүп билгенимин дугайын чугаалаары беш берге-дир. Ол дөргө дыка үр чугаалаашкын болуп. Ол дугайын чүгө мен өвс, харын баа Индиянын улуду кезде болуп чоруп. Мендө көргүскөн инакшылык болгаш хүдөөп алышкынырны мен кезде үлөш чоруп мен. Бистин бот-боттарымыз дыка чөкшүлдөк бисти найыраалдык хүдөөп алышкыныр мендө өң-не чаагай сактышкын болуп. Бодумун өөрүп четир

генмин илердир болгаш мөн чүрөмдө бар бүтү чүдүдери чугаалаар өстөр менде чедиршес-тир.

Дүүн бистин ат салганымыс бистин кады кылган меделгезинин дугайын Силер чугаалаашкан. Ол меделге бистин найыраалдык болгаш бистин арзыныста харылаашкын дөргө, бистин мон иялгы кады ашкыдакчыларын үдөөнүн болуп. Ол болза, бистин чурттарымыс ашкытыг болуп-даа, иячанган ол ишаш есе чурттарга-даа, бүтү делегейге тайбынын хөрөөн-дө ашкытыг болуп. Бүтү чурттар найыраалдык чурттарын, меделгезиле турбазын бис күзөп турар бис, иячанган бис Индияга иячар чүткүн турар бис. Чамдыкта бистин ол чүткүлдүс чедирининин болуп турары биске чаагай.

Силерге өөрүп четиргенниности база катан илердиксен тур мен. Хөй-хөй сактышкыныр мендө артып калды. Иччалаа-да мөн өң сөөлүгү улут көрүп билгенин—бөгүнүгүн эргинде аэродромго чоруп ора көргеним чурумал болуп. Чүсчүс муң москвалык мендө байыр чедир турар турар. Оларын хүдүмүрөөшкени, оларын өөрүшкүдү армынары болгаш оларын карактарындан бергенин инакшыл кезде мөн-биле кады чоруп. Мөн өөрүп четиргенни, мөн чорутуван инакшылык септик-сагыжынын Силерин улудуурга дамчыларын дилеп тур мен.

Байырагы!

Келир өөредилге чылынга бүгү талазы-биле белеткенир

Тес-Хем районга партия чырымдышкынын өөредилге чылы түнел илчөөдери эрттиргени-биле доозулган. Белгүнерин болгаш политикаларын база районун кежеки партия школазын диннакчыларын өөренип эртен программанын материалдарын шитгөөдүн алганы түнел кичөөдөрдөн көзүңгөн.

Районга партия төңүтүн өөренирини бичи чылдын кол хевирин белгүмүнү диннакчылар программанын материалдарын чедирининин өөренип эртенер. Диннакчылар эштер Назым, Докудай, Балчынты олар быжыг билгени шитгөөдүн алганы көргүскөн. Белгүмүн пропагандалы эш Далаа кичөөдери бек дегенге эрттирип, диннакчыларын материалды шитгөөдүн алмыр аргазын

экижиптен. Ол ишаш Берт-Дагда 7 чыл школазын чамды партия төңүтүн өөрениринин ийги чылдын кол хевирин белгүмү программанын материалдарын өөренип эртенер, СЭКП ТК-нын январь Пленумунун болгаш СССР-нин Дээди Советинин ийги сессиязынын шиттирлерин база өөренип эртенер.

Сталин аттыг колхозта белгүнеринин пропаганда-дистер эштер Нураат биле Көмү болгаш районун кежеки партия школазында пропаганда-дистер эш Илчөө оларын чедирининин ашкылаанын база демдегөөр хөрөк.

Өөредилге чылында дыка улут четкестер база тургулаан. Пропаганда-дистерин

ишаш алмыр болгаш политикаларын база белгүнеринин составын эрдегилеп тургускан турган. Оң харазы-биле районга тургустунган 15 белгүнерин дөргү ашкыдавай, анык саазын кырында санатынын келген. Ол ишаш марксисци-ленинчи теорияны бот-кичээл-биле өөренип турарларын ортузунга лекциялар нокутулган, консультация эртирер база багай организациялган турган.

Өөредилге чылы доозулган сөөлдө диннакчыларын хураалары чөр-чөргө болуп эрткилөөн болгаш анык өөредилге чылыга белеткелдин дугайын чугаалашкан.

С. БАДЫРАА.

Н. ХЕРТЕН.

Уругларнын, ушкү область делгелгези

Бо чылдын июнь 12-ден өгөзөл область шивчлеа музейде техниктар чогаадыгы болгаш чогаадыкчы уран-чүгүдери ушкү уруглар делгелгези ачылган өгөзөл. Ол делгелге музейни ийн делгем залдарында тургустуулан.

Бо чылдын ол делгелгезинде областтык дыка хей райондарынын школаларынын, Кызыл хоорайнын школаларынын, анык техниктеринин болгаш натуралисттеринин стажияларыннын база уруглар бажындарынын коллективтеринин боттарынын уран-шевер кылгыларын киригенер.

Делгелгени көөр дөөн кижини зыгга кире бөөр. Инда чүү чок дээр! Уран-шевер дээрини чүгүдери, хол-биле чүрөөн чүрүктөр, мыштан чапан кылган өтсептер... Бирини залда Самагалдай школанын, Кызылдын школаларынын, Бай-Тайга районун школанын болгаш Чербинин уруглар бажынын коллективтеринин болгаш тус-тус өөреникчилеринин кылган чүгүдери делгелгенин. Бо залда Самагалдай школанын дээрини бөлүмүнүн коллективинин дээрини кылган аны-бүрү чүгүдери көрүктөрүнүн кичөөнгей бир-ле дугаар бодунча хаара түдүп турар. Ол-ла залда Кызылдын № 2 школанын 9-кү класстын өөреникчиси Колдуң болгаш Саяктын чүрөөн чүрүктөрүн кайгакчы чараш. Колдуң чүрөөн бичин оолдуң чүрү болгаш еске-даа чүрүктөр ооза эки. Ол ишөөн Саяктын И. В. Сталинни уруглар-биле кадм турар кылдыр чүрөөн чараш. Ол-ла чүрүктүн алаанда Чербинин уруглар бажынын 5-кү класстын кичиизтиривчиси Лаврентий чапан кылган шафакы база эки болуп турар. Бай-Тайга районун Тээл школанын 5-кү класстын өөреникчиси Зотовтун чапан кылган тыва зоер, ол-ла школанын 7-кү класстын өөреникчиси Х. Ооржактын мыштан чоңуп кылган шырдыраа, Чаа-Хөл районун Кызыл-Дар школанын «Ыштыг холдар» бөлүмүнүн коллективинин булуңунда чүрүктөр болгаш даарап кылган чүгүдөр. Туран ортумак школанын өөреникчиси Нина Лаврентьевна даарап кылган каас-чараш чүгүдери болгаш еске-даа хей-хей чүгүдери көрүктөрүнүн түр доктаалын турар.

Делгелгени ийн дугаар зааи көрүктөрүнүн кичөөнгей бирини залдан артык чүрөөн түдүп турар. Кызылдын № 1 ортумак школанын өөреникчиси кайгакчытыг көрүктөрүн чүгүдери кылганнар.

Школанын география болгаш физика бөлүмнөринин коллектив СССР-нин электир жеткен физиктиг чүрөөн кылган. Ол чүрүктүн олуң кысыптарга Совет Эзеленин уугу-уугу коорайларын аны-бүрү өдөрүнүн чыркы көрүктө бөөр. Ол чүрүктө кемир, тандер, дуглар, ковулар, шыктар ол-ла олчаан көстүп турар. Ол школанын өөреникчилери залда элөөн хей техниктиг кылгыларын көрүктөсөн.

Танды районун Сосновка школанын чедиги классынын Вита Давыдов электир-тракторуну моделин кылган чоруткан. Кызылдын № 1 школанын өөреникчиси Мария-оол болгаш Май-оол акыншы-кылар пластилинден кат-чиктерин кылганнар. Ол-ла школанын бешик классынын Сермакына шилден кылган саваны чоруткан.

Делгелгеде самолеттарын болгаш пародотарын база еске-даа машиналарын хей моделин көрүктөсөн. Кызылдын № 3 школанын 6-кү класстын өөреникчиси Анатолий Русанов авиачоочуну, Кызылдын № 1 школанын бешик классынын Валерий Борзенко «Красин» деп дош чарар пародотун моделин эки кылганнар.

Областын ушкү уруглар делгелгезинде делгелгенин чүгүдери кылгыларын, оларын каас-чараш болгаш хейу моон мурундагы чылдары делгелгелерге бо-дарага бистин школаларынын уран-шевери, оларын тымыгыры болгаш са-

гыныгы, оларын мергежиан дыка ескен деп чүвени тодаргай херезинде турар. Делгелгеде салдыган чүгүдере чүгө Кызыл школаларын өөреникчилеринин кылган чүгүдери колдап турар эвес, харын районнар школаларын өөреникчилеринин чоруткан чүгүдери конгуч хей.

Делгелгенин көрүктөрүнүн чүве бажындарын көрүктөрүн хей санын кайгакчытыг максаттарын, магалд көргөн чүгүдери бажындарын.

Уругларнын ушкү область делгелгезинде салдыган чүгүдери түнелин чоқта чаа үндүргөн. Алаа Кызылдын № 1 школанын география болгаш физика бөлүмүнүн коллективинин кылган СССР-нин электир жеткен физиктиг чүрүү дөөн ол коллективге делгелгенин бирини шааналын тымыскан. Ол ишөөн бирини шааналды Кызылдын № 2 школанын өөреникчиси Макар Салчактын И. В. Сталинни бичин уруглар-биле кадм чүрөөн болгаш еске-даа чүрүктөрү дөөн алаа тымыскан. Делгелгеде кирген еске-даа эки аны-бүрү чүгүдери дөөн тус-тус кижилерге болгаш бөлүмнөргө, уруглар бажындарын коллективтеринге өртөктү шааналдарын тымыскан.

Чурукта: областтын ушкү уруглар делгелгезин хол-биле даарап кылган чүгүдери делгем булуңун пионерлерини көрүп турары.

О. САМБИЙ-ООЛ.

Колхозтарда ревизия комиссияларынын ажылын күштелдирер

СЭБП ТБ-нын январь Пленумунун төөгүтү шийтирлерин амдыралга боттандырып, колхозтарнын экономикаын көдүрөнгө болгаш көдө ажыл-агый артелинин Уставын шыггыты сагырынга колхозчуларын нийти хурадарынан сонгукан ревизия комиссияларынын ажылы уугу рольду ойнар журулу.

Көдө ажыл-агый артелинин Уставын 20 чүгүдө колхозтарнын ревизия комиссиялары чылдын дөрт элөөнө колхоз баштаар черини бүтү ажил-агыйына ревизияны чорутууш, бүтү кечигүнерини хурамынга чыл аургуу-да дөртүн эвөөш эвөө өтөктү кылган турарн айткан. Индыг турбуже Өвүр районун чамдык колхозтарнын ревизия комиссиялары боттарынын хулаа-гезин багай күсөдип турарлар. Моон журундан көдө ажыл-агый артелинин Уставын баржымы-биле үрөп турар чорук хей. Көдө ажыл-агый артелинин Уставын үргөдкчилерин болгаш колхозчу хей-нияти өчүтүүнү самчыгакчылары чогуру үзине илеретпейн турар фактылар хей. «Совет Тымын 5 чылы» колхозтун 1955 чылдын февральда болуп өрткөн өтөктүт хурамыдан колхозтун ревизия комиссиянын даргазына Эрежини сонган. Эрежин өсөлү үгө чедир ревизия комиссиянын ажылын кылбайн турган болгаш райүүсөмга бодмаларындан шуут ойталан. Колхозтун ревизия комиссиянын багай ажил-агыйны түнелинде колхозта өчөт-үчөт сандарып, колхозтун автомашинанын кол кезектерин оор ап, сандарып чыткан журунда ажылдаан үгөн. Колхозта партия эге организацианын секретары турган амгы үгө чыгы мал фермазын эргекчиин С. Дамба колхозтун бир анык азын кемдетеш, эрги чагы-биле, бир атыгы нок кылган, кууду шынардыг кызырак бе-биле те-

дөөн. Инек кадрчымы Самбу колхозтун төртүр бир инөөн не чок чидиркеш төлөвейн турган.

Устүдө самчыгакчыларын районун ителге органыдан илередип хемчет аггыже чедир колхоз баштаар чери-даа, колхозтун ревизия комиссиясы-даа херекке албайн турган.

«Торгалыг» колхозтун ревизия комиссиянын даргазы Натпит-оол сонгугу турганындан бөөр барык чартык чыл иштинде колхозка ревизия чорутууш болгаш бүтү кечигүнерге бодунуң өчөдүн бербөөн. Колхозтун автомашинанын мурунда колхоз даргазы турган Давал хурамынга чогу-биле кижини болганга чыдаачылыгы турган сандан үндүргөн. Ителге органы ол дугайында материалды каш уаза негеп турбуже, колхозчу хей-нияти өчүтү—машинаын үргөдкчилерин ревизия комиссиянын даргазы эш Натпит-оолдун камгалап келгени канча-дэ шын эвес. Эш Натпит-оол чүгө ревизия ажылын кылбайн турар эвөө, үргүлчү арагалаар, колхозчуларын дорамчылап, ага болууга хол чедер чоруктар бар. Чоокта чаа колхозчу Сенденма-нын кырыкче инег сүт чажыу хора чедиргенинде колхозчу 40 ажыг хонукта куш-ажылы кылбаан. Колхозтун база бир кол ажылы болур ревизия ажылын кылбайн, үргүлчү арагалап, колхозчу ажил-агыйчыларын дорамчылап турар Натпит-оолду ревизия комиссиянын даргазында ам-даа чайлатпаан.

Ревизия комиссиялары колхозтарнын өт-көргөндеринге, чепсек-херекселдеринге, саң ажилынга болгаш мал ажил-агыйны шыггыты ревизияны чогуру үзине чорудар хулаагелгет.

«Кызыл тук» көдө ажыл-агый артелинин баштаар черини даргазы эш Очуртун, ревизия комиссиянын даргазы эш Тастын кошпаан ажылап алгаш, Дорж, Херел, Дантаан олар колхозтун иштилештирген малындан 35 баш

малды самчылаан. Бөөрү самчыгакчыларын ителге органыдан илереткеш чедир колхоз даргазы эш Очур, колхозтун ревизия комиссиянын даргазы эш Тас бичин турза-даа димжи-биле илеретпейн, ол самчыгакчылар-биле тааржып турганнар.

Колхозтун ажил-агыйнын өчөт-үчөдү багай тургусканы-биле чок малдарын бар малды санына кирип күрүнө мегелен турган хоралыг чорук ителгеден илерөөн.

Колхозтарнын сүт-бараан фермаларына ревизия комиссияларынын шыггыты көтөрлөй тургууры чугула. Эрткен чыгы «Торгалыг» болгаш «Коммунизмче орук» колхозтарнын сүт-бараан фермаларына сагынган сүтү үчөттү багай тургусканындан чыл өчөдүнүң түнелинде «Торгалыг» колхозтун сүт-бараан фермаларында 4000 килограмми сүт тудуан. Ол сүттү самчылаан кижилерин тышпайн, колхозтун когаралы кылдыр үндүр бажөөн. «Коммунизмче орук» колхозтун сүт-бараан фермазынын эргекчиин турган Шериг-оол 17000 рубльдин саржанын кайнаар чарыгатынганга тышпайн бир инек-биле болу талөөн. Фермаларда чүгө сагынган сүттүн үчөдүн кылган, саанчыларын азы кадрчыларын буруу-биле ишлетер димжиди бээр чоруктан чече сүт адым-кыйн турарын дугайында үчөт кылбайн турар болгаш буруу-биле кижилерин тыш илеретпейн турар чоруктар колхоз бүтү-үндө бар.

Колхозтун ревизия комиссияларынын ажилынын эки түнелинде болуру көдө ажил-агый артелинин Уставын шыггыты сагырынга болгаш колхозчуларын колхоз бүтүрүлгезинге кырыкчынык бөдөлгө, куш-ажылында доктаатынган минимун күсөдиринге уугу рольду бодур.

А. АЛЕКСЕЕВ.

Көдө ажыл-агый артелинин Уставын хажыдып турар

Көдө ажыл-агый артелинин Уставын мугуунуң 7 чыл школанын бажынын 1954 чылда-ла түдүп берген. Керөө өзү-гаар району колхозка 32256 рубль бөөр ажырадып турган, амга чедир төлөөсөн. Оол уламдын 1954 чылда колхозчуларын ачылган алган күш-хүнүгө бөөр 22000 рубль ам-даа төлөтүнгөн.

1954 чылда күрүнөге тараа дужаагында Сталин аттыг колхозтун күрүнөге уугура тарааы чыг болууга, СЭБП райкомунун секретары эш Доржу «Тимлеге» колхозтун баштаар черинге айтымыкын бөөрге, колхоз даргазы турган эш Монгуш-оол 20 тонна кымыктасты колхозчуларын чашырааи Чока Сталин аттыг колхозка берип каан. Ол тараанын өрттөн колхоз амга чедир албаан.

Чылгы малдын уксаазын экижидер дээш

Өвүр районун «Торгалыг» колхозу чылгынын уксаазын экижидер согулга-биле дон, бүдөнөчү уксаазын анык аскыларын 1952 чылда-ла салды алган. Ам колхозта экижиткен уксаазын чылгы мал өзүп турар. Эрткен чылын төрөөн

белеринде 35 баш дон, бүдөнөчү уксаазын кулунарнын чылгычылар камгалап алган.

Бо чылдын 43 бөдөн 43 дон, бүдөнөчү уксаазын кулунарнын чылгычылар менди алган.

Колхоз бо чылдын 90 баш белерини үрөдү аскылар-биле эдериттирген. Чылгычын М. Күскек-оол 25 бөдөн 25 кулууну, Д. Чамырай — 18 бөдөн 18 кулууну менди өстүрүп турарлар.

Д. БИЧЕ-ООЛ.

Молотов аттыг колхозта

Колхозтун № 1 хову бригаданын тараажылары (бригадир эш Дамбадар) бо чылдын 920 гектар аны-бүрү тараа культураларын тараан. Ам тарааларын нийти үнүжү 25—30 сантиметр чедип турар. Эш Кожогаа удурурган 25 кыжыг эвөө 3 суггарылга бугаларын аштагалзын дооскан.

Тараа суггарылыгында 15 колхозчуларын тургускан, олар суза болгаш чин-гетараанын бирини суггарылыгынын дооскан, ам кымыктасты суггарылыгынын чорудуп турар. Бомбуй-оол, Кавар-оол, Арапчор, Диртуй-оол олар хүнде 6—7 га чедир суггарыш турарлар. Бригада тараа суггарылыгы 3 катан чорударын хүдөөнө.

Бригада 90 гектар кукуруза тараан, оол үнүжү эки. Кукурузанын чылгы аныктагызы эш Экендей бригадирлөөн аныктаар бригаданы эки чорудуп турар. Олар кукуруза шөдүңүдү лок үнүштерин аштавышпаан, суггарылыгынын чорудуп ту-

рар. Кукурузанын гектар бүрүздөдөн ортумак-биле 150—200 центнер дүжүт алыр хүдөөнгө алган, бригада организациы ачылган турар.

Хову бригаданын тараажылары тараа культураларын гектар бүрүздөдөн 20—25 центнер дүжүт алыр согулга-биле кымыккай ачылган турарлар.

Чаа-Хөл машина-трактор станицынын эш Дүктүг-оол бригадирлөөн трактор бригадын колхозтун чылгы чор андарылыгынын планын чогуру хуурамында дооскан. Бригада 450 гектар черин андары планын тургаш, 580 гектарын андарган. Чер андарылыгына тракторист эш Хертек Сотан «ДТ — 54» маркалыг трактор-биле элөөч иштинде 10—12 гектарын андарып, кывар, чаар материалдары 8—10 хуу кампап ап турган.

Андарган черин агротехниктиг бол-баазмалдыгынын чорудуп, 350 гектар черин луденкалзаан, 200 гектар черин

плиригөөн, оол иштинде 250 гектар кур черин 18—20 сантиметр ханы кылдыр андарган.

Колхозта мал эмнедигинин сагыры (эргекчиин эш Сандык) малдын халды-нымыг азыраларында уугу хемчетерин ап чорудуп турар. Чылгы малдын сап азыралыга уугу 1214 чылгынын, мынмее-тыг бода малдын аны-бүрү азыраларында уугу 2095 башты, 2000 баш шөөр малды, кыжы азыралыга уугу 1200 чыл хурагарынын тараан.

Шөөр малдын чылгы чуудаларын эрттеринин бөлөтөк ачылдарын кымып дооскан. Шөөр мал чуурунга Шаңчылда, Булуң-Теректе бир уга 400 хойну экижидир болуп ийн уугу ваналарын түдүп дооскан. Булуң-Теректе хой чуур ваннага 5 хүн иштинде 8600 ажыг шөөр малды чүдүргөн.

С. СОТНАМ, Чаа-Хөл район.

Колхоз бүдүрүлгезинге херэеженнернин идепкейлиг киржилгезин хандыраар

СЭБП ТБ-нын январь Пленуму чоокку беш-алты чылдарда чуртка чыл бүтүдө тараанын нийти чылдазын 10 миллион ард пудтан эвөөш эвөө чедир, мал ажил-агый кол-кол продуктуларын бүдүрүн ийн-ийн ажыг катан көвүдери согулганы салган. Ол төөгүдүт уугу согулганы күсөдиринге херэежен чоң уугу күш болур.

Мал ажилынын продуктуларын бүдүрүн көвүдери дугайында январь Пленумунун ол төөгүдүт доктаалын уугу-тулга бодуруш Совет Тымын ажилчы херэеженнери боттарынын аныкмаккай күш-ажылында чамдык чедикчилерини чедип ап турар. Мурунку чылдарда болаарга колхоз бүдүрүлгезинге херэеженнерин киржилгези экижөөн, онаашкан ажилында оларын харыскал-газы бөдөөн. Мал ажилынын продукту-лун бөддөр талазын-биле онаашкан ажил-херектеринин мастерлери болуп турар мурунчы херэеженнерин хүрөөнө калбарган. Бин-Хем районун «Кызыл тараачын» колхозунун саанчыны эш Бичин-Уруг 1954 чылда бодунга быжы-лаан азырал иек бүрүздөдөн 1174 килограмми сүт сагган. Ол 1955 чылда илек бүрүздөдөн сүт саалдазын 2000 килограмм чедир деп хүдөөнө. Хүдөөгезин эш Бичин-Уруг чедикчилерин күсөдип турар. Ол ишөөн Танды районда «Революциянын чалбымыкы» колхозтун саанчыны эш Шелова өрткөк чылын инек бүрүздөдөн 1545 килограмми сүтү саап алган. Эш Шелова бо чылдын оон-даа хей сүт саап алыр дөөн кымыккай ачылган турар.

Мал ажилынын еске-даа адыраарында бөддө көрүктүрүн чедип ап турар колхозчу херэеженер хей. Кызыл районун «ТАРН XII съездин» колхозтун

хаваа ажыраачымы Саягач Чаймаа алаа быжылаан төртүр 8 хаванардан 1954 чылда 161 хаван оолдарын өстүргөн. Эш Чаймаа 1954 чылда Бүгү-эзелдин көдө ажыл-агый делгелгезинге чораша, эки көрүктүрлери дөөн даарапыр машина болгаш делгелгенин хүдөр меданы-биле шапкатынган. Ол ишөөн хаваа алаачылары өштер Санкина, Шумова, Залучыла олар төрөөн хаваа бүрүздөдөн 19—20 хаваа оолдарын камгалап алганнар.

Малдын баш санын өстүрери оон чаш төдүн менди камгалап азыралында хей маалжыр. Бо чугула согулганы дыка хей чедикчилерин чедип чыгып күсөдип турар. Чаа-Хөл районун Лелин аттыг колхозта хой кадрчыны эш Бегин Шык-Саар төрөөн 280 хойларындан 295, Барыны-Хемчик районун «Комсомолдун 30 чылы» колхозта хой кадрчыны эш Бидней төрөөн 240 хойлардан 247 хурагарынын менди алган, доруктуруп турарлар.

Бөддө дүжүтү өстүрүп алырында колхозчу херэеженнерин киржилгези экижөөн. Чөөн-Хемчик районун «Коммунизмче орук» колхозта Куулар Мамат 1954 чылда 102 гектар кымыктасты гектар бүрүздөдөн 26 центнер дүжүт алырында идепкейлиг киршикен болгаш 470 күш-хүнүн ачылган алган. Эш Мамат 1955 чылда Бүгү-эзелдин көдө ажыл-агый делгелгезинге бээр.

Бистин область колхозчуларын суугу амыдыралче бүрүн шилчилеринин согулганын боттандырып турар. Ону күсөдиринин кол чугула чүгүдү болза, колхозтарда тулуг-уугурулга ажилын хүргөдөлери болур. Колхозтарда тулуг ажилында херэеженнерин киржилгези чылдын-ла угадып турар. Ылангыч са-мал бүдүрер талазын-биле Чаа-Хөл рай-

онун Сталин аттыг болгаш «Тимлеге» колхозтарын херэеженнери онза идепкейлиг ачылган келген. Оон түнелинде бо колхозтарда херэеженнерден күш-хүнүнүн минимун күсөтпейн турарлар ковар.

Барыны-Хемчик районун «Комсомолдун 30 чылы» колхозта 13 херэеженер чыанымгалык нарын арагаларына өөренип алганнар. Олар ам бажындарын бастыктарын, рамааларын, хаалгаларын болгаш еске-даа нарын кылгыларын чапан турарлар. Оларын азыралында өштер Докпа, Чааа олар үгүт нормазын 200—200 хуу күсөдип турар. Ол-ла колхозтун туугу бүдүрүлгезинде 40 ажыг херэеженер бар. Оларын иштинде өштер Севилбаа, Барымаа олар ажыг нормазын доктаамал күсөдип турарлар.

Колхоз бүдүрүлгезинде херэеженнерин үстүдө чедикчилерин болза, оларын күш-ажыла киржилгезинин калбарып, колхозтарын организацие, ажил-агыйын быжылаарында идепкейлиг киржил турарын көргүтүп турар.

Оон-биле чөргөдөш колхозтарда херэежен чоңуң колхоз бүдүрүлгезинге киржилгезинин талазын-биле бистин ажилында ам-лаа уугу хемчетер бар. Дыка хей колхозтарда күш-ажылы кылып шыдар хей-хей херэеженер колхоз бүдүрүлгезинге үргүлчү доктаамал кирши-пейн, күш-хүнүнүн доктаатынган минимун күсөтпейн турарлар.

Колхозтар баштаар черлеринин болгаш партия эге организациаларынын талазында колхоз бүдүрүлгезинге херэеженнерин киржилгезинге таарымчалыг байдаларын тургузуп бербес таварылар ам-даа хей! Доктаамал ачылдар уруглар ажилчери азы сезонна ачылдар

асадир тургустуулаан колхозтар ам-даа хей. Бо чорук чаш уругларын херэеженнерин күш-ажылы киржилгезинге шаптыгы тургустууп турар.

Чамдык колхозтарнын баштаар черлери болгаш партия эге организациаларын херэеженнерин колхоз бүдүрүлгезинге киржилгезин чугулазын үнелен көрөсө, ийги черегин айтырып кылдыр көөр чоруктар бар. Чижээ, Тес-Хем районун Калинин аттыг колхоз 1954 чылда асли кылдыр дөөн бир бажын туугун дооскан. Колхоз баштаар чери ону чогуру согулгазынга ачылгааш, чаш уругларын херэежен колхозчуларын колхоз бүдүрүлгезинге кириштеринин уугу, харын шолонга кластар кылгыры-биле берип каан. Ясли чок болганындан ол колхозтун чаш уругу херэеженнеринде дыка хей кижини өрткөн чылын күш-хүнүнүн минимун күсөтүшөөн. Бо дугайын СЭБП-дин Тес-Хем райкому болгаш райүүсөм эки билер турган-ла, калдыг-даа хемчет албаан.

Ол ишөөн Барыны-Хемчик районун «Комсомолдун 30 чылы» колхоз (баштаар чериниң даргазы эш Белектей) колхозка асли тургузар дугайында негедени күсөтпейн, ол чугула херекти каш уаза чылап келген. Бир уаза колхозка асли кылдыр бир бажынын тутуш, ону районога саткан. Оон өвөлдүн асли тургу-зуп бөөр-биле алаан бажынын күбү кылдып алган. Ичанган ол колхозта ам-даа асли тургустуулаан. Ясли чок болганында колхозчу херэеженер чаш уругларын эдертин алган, 4—5 кило-метр черге барып ачылдар уугура тааржып турар.

Бир чамдык колхозтарнын баштаар черлери аслилерин амытса-даа, алаа таарымчалыг байдалды тургустууш, орун-дөжөк болгаш еске-даа херекселер-биле чедир хандырбайн турар. Чижээ, Эриин районун «Кызыл сымды» колхозта аслини чүгө чылгыс өрөөд бичини бажыны тургузуп, алаа негетилер чугула

херекселерин хандырбаан. Харын колхоз баштаар чери уругларын чылды орун-дөжөөн колхозчулар боттары хандыр-зын деп шийтир үндүргөн. Ол чорук канчап-даа шын эвес. Шаа мынды асли Барыны-Хемчик районун «Совет Тымын 5 чылы» колхозта база бар. Инда 60 ажыг бичин уругулар, уруглар ажаар 7 херэеженер чылгыс бичин өрөөд бажында турар болгаш уругларга хандыр-даа таарымчалыг байдал тургустуулаан. Бо дугайында ол колхозтун баштаар чериниң даргазы эш Бичен-оол, партия организацианын секретары эш Мижиг-Доржу олар сагыш салбайн турарлар.

Колхозтарнын сүт-бараан фермаларында ажилдап турарлар, кылганга саанчылар болдуунда херэеженер болуп турар. Чамдык колхозтарнын баштаар черлери фермаларын чогуру өт-херекселер-биле хандырбайн, оол арыг-шеверин сагы-рыныч чугула кичөөнгейи салбайн турар. Ол ишөөн малчынарнын чурттар чедир болгаш еске-даа чүгүдөр-биле багай хандырш турарын фактылары бар. Барыны-Хемчик районун «Ленин орук» колхозтун даргазы эш Саламатов фермада саанчыларын халаттар болгаш инек сар дөңүр хуундар-биле, чурттар оран-суур-биле хандырбаан. Оон ула-мындан ферманын арыг-шевер багай, мында халаттар чок, инекти ылап лууң нарга саап турар. Бо колхозтун Аксы-Барыкта дөңк фермазында үш саанчы уругларга чогуру тарымчалыг байдал тургустуулаан. Инда инек фермазынын эргекчиин эш Дакпай-оол саанчыларын болгаш ферма ажилдакчыларын негедени тооп көрөйиң келген.

Суугуруч амыдыралче шилчөөн колхозчуларын культуралын бөддери чугула уугу-дузалыг айтырыг болур. Бо талазын-биле хемчетер областын дыка хей колхозтарында багай тургустуулан. Чижээ: Эриин районун «Коммунизмче орук» колхозунда ам-даа чунар бажын чок

Ол колхозтун чунар бажынын дөрт чыл иштинде тулуп келген, ол херезинде-ле амытса чедир ажилгалга кирбөөн. Ол ишөөн чамдык колхозтар чугай өртдеринын ажилын чугулаан көрөйиң турарын колхозчулар хуула бажындары чугайлап алырында бердөөшкөннөргө таваржып турар.

Колхозчу херэеженнерин ажилга быжылаарынын, бүт

